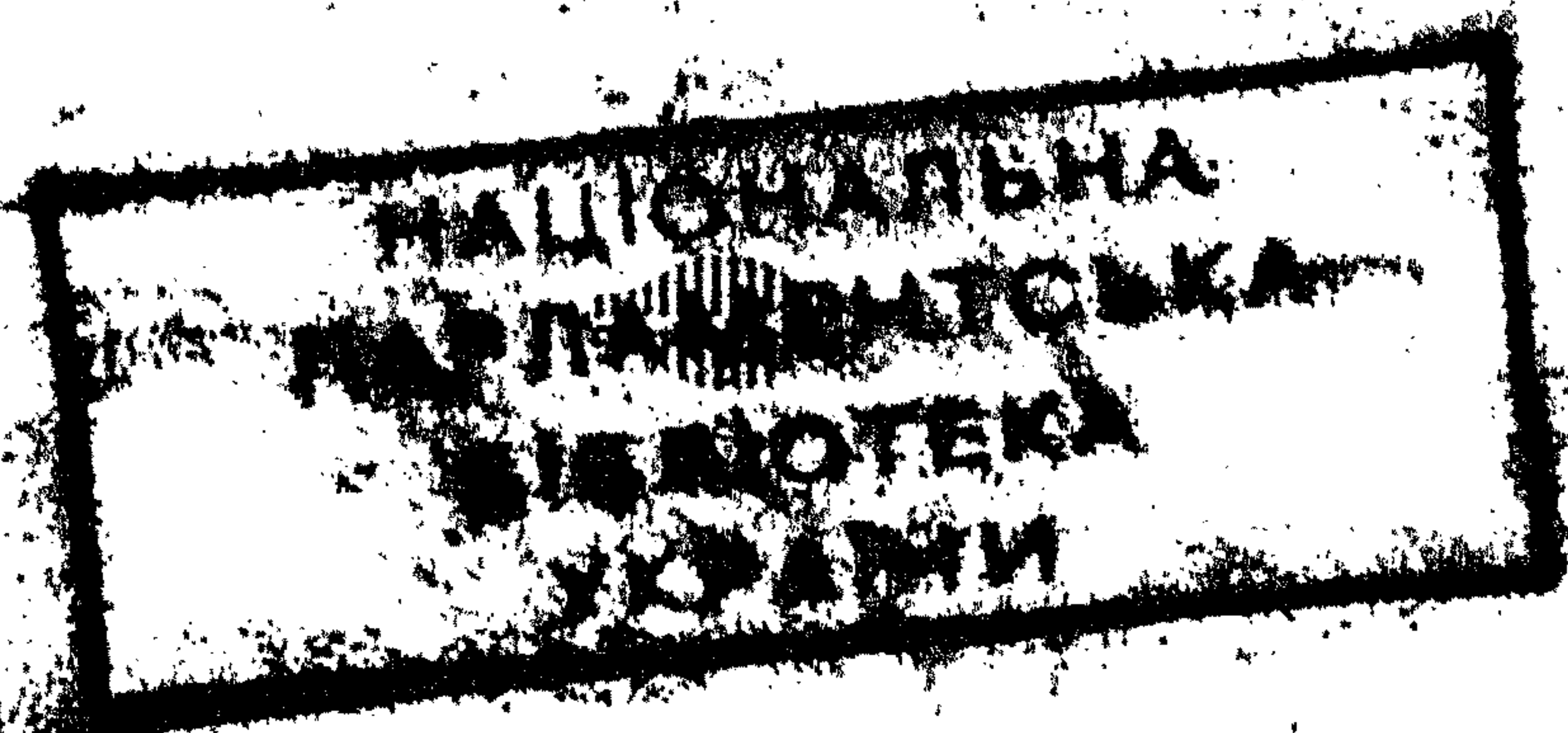

Драгоманів і наші клерикали

Вияснення клерикальних напастей
проти Драгоманова

НАПИСАВ

Др. ІВАН НОВОДВОРСЬКИЙ

Л Б В І В 1 9 3 6

НАКЛАДОМ ГРОМАДСЬКОГО ГОЛОСУ

Самоосвіта — це рідна школа в кожній хаті.

Освіта отвирає брами до правди і волі

„САМООСВІТА”

дасть Вам освіту і знання. Купуйте книжки „Самоосвіти“, бо вони дешеві і приступні для кожного, а всі разом дадуть Вам знання, з яким можете рівнятися з людьми, що покінчили високі школи. 72 книжки „Самоосвіти“, це народній університет. 72 книжки коштують лишень 17.50 зол. разом з дорученою пересилкою.

НАВЧИТЕСЬ:

історії України від найдавніших часів до сьогодні з 10 книжок; світової історії з 18 книжок; політично - суспільних наук з 8 книжок, науки економії з 5 книжок, географії з 5 книжок, астрономії з 1-ої книжки, біології з 4 книжок, хемії і фізики з 4 книжок, науки про людину з 2 книжок, агрономії з 1 книжки.

Що місяця виходить одна книжка.

Хто замовить усі 72 книжки разом, дістане ще книжкову премію.

Адреса: „САМООСВІТА“, Львів, Мідкєвича 7. Конто Чекове П. К. О. 500.872.

Тяжко кривдите себе й своїх дітей, коли досі ще Ви не передплатили книжок В-ва „Самоосвіта“.

A584941

Драгоманів і наші клерикали

Вияснення клерикальних нападів
проти Драгоманова

НАПИСАВ

Др. ІВАН НОВОДВОРСЬКИЙ

Л Ъ В І В

1 9 3 6

НАКЛАДОМ ГРОМАДСЬКОГО ГОЛОСУ

ВІДБИТКА З ГРОМАДСЬКОГО ГОЛОСУ

**З друкарні Ю. Яськова Львів, Хоружини 23,
тел. 271-89,**

Чому клерикали є ворогами Шевченка, Драгоманова і Франка?

Наші греко-католицькі клерикали тим ріжняться від усіх католиків на світі, що вони страшенно мало знають про дійсний католицизм. Тимто вони на кождім кроці хочуть вдавати католиків та за всяку ціну хочуть уходити за ліпших католиків ніж споконвічні римські католики. З того повстають всякі дивогляди, неможливі в ніяких справжніх католиків. Одним з таких дивоглядів є той сумний факт, що наші клерикали стараються цілою своєю енергією, гідною ліпшої справи, знищити й оплювати усіх великих українських творців тільки за те, що вони не запрягалися ніколи на вірність нашого клерикалізму. Відомо, що до самої світової війни всі наші клерикали зі Львова, Перемишля й Станиславова згідно намагалися знищити культ Шевченка

в народніх масах тим способом, що демагогічно поширювали в своїй пресі наклеп про те, що нібито твори Шевченка повні „нігілістичної гнилі“. Коли показалося, що всі ті фальшиві обвинення проти Шевченка не можуть знищити його культу в народі, то клерикали дали йому офіційально спокій, а за те всі свої затроєні стріли звернули проти Драгоманова, Франка і Грушевського. Нема такого плюгавства, щоб ним не кидали наші клерикали на тих світлих українських національних творців, без яких трудно було собі уявити новітнє українство. Для боротьби з ними є добра для клерикалів кожна затроєна зброя: фальшовання думок, вигадки, перекручування і т. д.

Причиною цієї сліпої ненависти, яка опановувала наших клерикалів проти Шевченка, Драгоманова, Франка і Грушевського, було не що інше, як тільки те, що наші клерикали всіми силами своїх малих душ не терпіли ідей народовластя, соціальної справедливості, рівності, свободи і поступу, які голосили ці

українські творці. Наш клерикалізм ніколи не мав якогось „людового“ налету, як це було в інших народів (італійські „пополярі“, чеська „людова партія“, польська „християнська демократія“ і т. д.). Греко-кат. клерикальний рух був завсіді і нині є суспільно і політично реакційним рухом. На першій місці наші клерикали ставлять свою назадницьку, реакційну партію, а саму християнську науку відсувають на десятий плян, так що практично християнську моральну науку переводять у життя соціалісти-радикали більше, ніж клерикали. Коли наші клерикали мають до вибору свою партійну реакцію чи добро цілої України, то вони тоді вибирають реакцію проти України. Звичайно, клерикали тепер по фарисейськи з цим своїм світоглядом ховаються за маску „Кат. Акції“, але деколи в приступі щирости вони отверто до цього признаються. Ось ректор духовного семинара у Львові о. Онуфрій Волянський писав отверто в органі всього нашого греко-кат. духовенства „Ниві“ дослівно таке:

„Лучше жадного університету, лучше жадної України, ніжби мали вони бути такими, яких домагається зїзд академічної молодіжи. („Нива“ стор. 622 з 1909 року).

Такий є національний світогляд наших клерикалів: лучше жадної України, кажуть вони, якби вона не мала бути під владою клерикальної реакції.

Треба ствердити, що такий протинаціональний і безнаціональний клерикалізм є лише в нас. Наприклад, хочби у наших сусідів Поляків, які є споконвіку настроєні на римський клерикалізм, все таки клерикали завсїди послїдовно держали одну руку зі своїм національним рухом. Про це знає кожний з практики. Таксамо польські духовники ніколи не обкидали плюгавством своїх національних творців, як Міцкевіча чи Словацкого, хоч ці польські творці не тільки не були клерикалами, але до того в деяких своїх творах виступають навіть проти Бога. Не тільки, що їх не обкидають болотом, а навіть поховали в краківській архієпископській катедрі разом з польськими королями і єпископа-

ми. За те наші клерикали видерли б з історії України найсвітліші карти тільки тому, що їх створили люди демократичних і поступових поглядів.

Що закидають Драгоманову клерикали?

Найбільш люто в останнім часі виступають клерикали проти Драгоманова. До цієї цілі відкамандовано Дра Чеховича, учителя духовного семинара у Львові. Він з тою тенденцією давав кілька баламутних рефератів. На це відповів йому рефератом у Львові т. Коберський та багато дискутантів зі світа науки і журналістики, які осудили спосіб напастей Дра Чеховича проти людини тої міри, що Драгоманів. Це не спинило Дра Чеховича від того, що він далі ширить свої баламутства, а за ним ціла клерикальна преса. Для спростування цих баламутств помістив т. Коберський дві статті в Громадському Голосі ч. 6. і 7.

На ці статті т. Коберського появилася в ч. 10 в клерикальній „Меті“ „відповідь“ Дра Чеховича, в

якій автор даліше допускається викривлювання ідей Драгоманова, в спосіб, що на правду не лицює людині, яка має якесь відношення до науки. В останнім часі піднято хрестоносний похід проти Драгоманова, котрий нагадує боротьбу проти нього клерикально-москвофільсько-новоерських кругів за його життя. Ріжниця в тому, що за життя Драгоманова не можна було в такий цинічний і варварський спосіб перекручувати його думок, бо в тім часі можна було їх контролювати в його писаннях, а нині всякі демагоги можуть жирувати на добрій вірі читачів, бо мало кому тепер є доступні писання Драгоманова.

Драгоманів, це передовсім великий критичний ум. Він ціле своє життя перевірював усі свої думки. І тому бачимо в його світогляді зміни, що свідчать про його велику працю над собою. До людей інших поглядів ставився він з незвичайною толеранцією і культурністю. Уважаю, що в новітній Україні під тим оглядом ніхто йому не може дорівнати. Хочби такий приклад:

Костомарова поборював Драгоманів за його політичне москвофільство, однак у своїх „Листах на Наддніпрянську Україну“ Драгоманів виразно стверджує, що „ні один серйозний націоналіст український не може відректи Костомарову заслуг для українства“. Таких прикладів можна навести безліч у творах Драгоманова. Нашим клерикалам і так зв. „націоналістам“ далеко ще до ідеалу культури Драгоманова. Лайка, яку підняли вони проти Драгоманова, нагадує похід монгольської степової орди, що нищить і допче все найкраще, що Україна могла видати.

Драгоманів поборював москвофільство

Вертаймо до статті Дра Чеховича, що як згадано више, має бути відповіддю на статті т. Дра Коберського в Гром. Голосі. Др. Чехович підносить там Драгоманову три тяжкі гріхи: русофільство, безбожність і анархію. На доказ русофільства Драгоманова наводить Др. Чехович одно місце з „Листів на Наддніпрянську Україну“, де Драгоманів напи-

сав такі слова: „Присяга Богдана Хмельницького цареві восточному була актом не тільки натуральним, але цілком національним“. Запитаю Дра Чеховича, чи можливим є, щоби Драгоманів у той спосіб провадив полеміку зі своїми противниками, як це робить Др. Чехович? Чи не вартоби, замість фальшувати думки Драгоманова, чогось навчитися від Драгоманова, от хочби високо етичного відношення до людей. Річ у тому, що Др. Чехович повищі слова Драгоманова вирвав зі середини речення, пропустивши початок і кінець і тим способом сфальшував дійсний текст Драгоманова. Ціле речення виглядає так: „Після всього, що сталося між Польщею і Україною в 1648—1654. рр. присяга Богдана Хмельницького цареві восточному була актом не тільки натуральним, але цілком національним, тим більше, що його попередила масова еміграція Українців зпід Польщі в московські землі, де в короткий час виросла нова Україна, Слобідська (з теперішнім центром Харкова)*. Чи не ясно ви-

ходить з того, що Драгоманів мав на думці розгром України Польщею під Берестечком і перспективи повороту на Україну польської шляхти зі всім політичним і соціальним поневоленням; що в наслідок того народ звернувся лицем до „восточного царя“, що й називає Драгоманів „натуральним і національним“ тим більше, що Українці масово виемігрували з правобережної „польської“ України до „восточного царя“ і там утворили нову національну територію. Чи цей історіософічний погляд Драгоманова є оправданий, про це може говорити лише наука історії, але з того погляду Драгоманова не можна робити висновків щодо його „русофільства“. Чи Др. Чехович не знає про те, що Драгоманів був невблаганим ворогом царизму ціле своє життя? Отже як можна підсувати йому думку симпатій до „восточного царя“ у 17. столітті?

Драгоманів порушував питання переяславської умови Хмельницького з Московщиною не раз і не двічі. Завсіди становище його до

тої умови було негативне. Він уважав її катастрофою України, актом, від якого почалося поневолення України Московщиною. Драгоманову прямо не сходила зі свідомости народня пісня, котра каже:

Наступила чорна хмара,
 Настала ще й синя: -
 Була Польща, була Польща
 Та й стала Росія.

В цій пісні народ виявив своє вороже відношення до московського панування. Драгоманів поставив ту пісню як мотто до свого незрівняного досі в українській публіцистиці твору „Історична Польща і великоруська демократія“, в якому безпощадно громив общеросійську політику російських демократів. Ту строфку народної пісні наводить Драгоманів якраз під повищим реченням у „Листах“, що його так неохайно викривив Др. Чехович.

Наведу ще деякі цитати з писань Драгоманова, котрі означують недвозначно його погляд на переяславську умову.

З приводу появи драми Осипа Барвінського „Полуботок“, Драго-

манів писав у 1887. р. до Михайла Павлика таке: „Як би публіка Ваша знала суть Виговщини і Чорної Ради, то розуміла б і Мазепу і Палія — а розуміючи це, знайшла б, що „Полуботок“ Барвінського просто нісенітниця з історичного політичного боку. Який тут в чорта опір на народ, „на власні сили“, коли цей народ, ці сили самі московського царя над Україною поставили, — а потім, коли почали розчухуватися, — так вже пізно було, — а з Мазепинщини зовсім голову стратили, окрім кількох людей, між котрими зовсім не було Полуботка й котрі гнили в Криму з К. Гордієнком, — котрого самі емігранти — Запорожці киями вибили і хотіли віддати Москалям“.

Чи ясно, за що Драгоманів обвинувачує народ і з ким він співчуває? Він каже, що лише кількох людей не стратило голови, а між ними Гордієнко і саме мова тут ні про кого іншого, лише про вірних послідовників Мазепи, українських політичних емігрантів початку 18. століття, які були безперечними

українськими сепаратистами, „мазепинцями“.

На попередніх сторінках спинилися ми при кінці на тім, яке було дійсне відношення Драгоманова до панування російської влади в Україні. Там ми виказали на основі творів і листів Драгоманова, що він відносився до переяславської унії Хмельницького з російським царем гостро негативно. Тут хочемо дати ще додаткові в'яснення у цій справі, як також доказати, що й у дальших точках робить Др. Чехович проти Драгоманова зовсім безосновні закиди.

В своєму листі з 11. січня 1889. р. пише Драгоманів до Михайла Павлика між іншим таке:

„Думав я написати для Вашого 10. Н-ра Батьківщина статтю про Богдана Хмельницького з приводу памятника (Хмельницькому в Києві) і показати в реальнім світлі, як Хмельницький з Україною попавсь під царя московського через свою дипломатію та роялізм (монархізм) черні“.

Так в попередньому листі, як і в цьому є наче в'яснення того, що написав Драгоманів на цю тему в своїх „Листах“ і не може бути для

нікого сумнівним, що Драгоманів мав від початку до кінця однаковий погляд на переяславську угоду, котру подібно як Шевченко уважав нещастям України, тільки що Шевченко робив винувником за ту угоду лише самого гетьмана Хмельницького, а Драгоманів клав більший натиск на шкідливі настрої **темних** мас (черні), котрі пхнули політику гетьмана в сторону „восточного царя“.

Варго згадати, що з приводу поставлення вище згаданого пам'ятника Хмельницькому Драгоманів осудив деяких українських „націоналістичних“ діячів, що брали участь у посвяченні пам'ятника Хмельницькому, а навіть були в комітеті, що виробив плян того пам'ятника зі звісною на нім написю. „Богдану Хмельницькому **єдина неділімая Россія**“. Між іншими до цього комітету належали українські учені Максимович і Антонович. Цей останній уходив за провідника тодішних „націоналістів“; це він рівночасно натискав на галицьких „націоналістів“-народовців Романчука й Барвінсь-

кого, щоб вони робили угоду з Поляками З приводу того писав Драгоманів до Павлика 21. серпня 1893. р.:

„Я-б безконечно був радий, якби Антонович накінець сів на катедру (в львівському університеті); яснішою стала б вся угодовська крутанина. Можеб тоді і я, розказавши всю справу памятника Хмельницькому, вияснив, що Антонович був власне таким же ініціатором памятника, як і Мікешин”.

З того бачимо, що тодішні „націоналісти“ брали участь в будові памятника „єдиної неділімої Росії“, а за те проти того негативно виступав Драгоманів.

У згаданій своїй праці „Історична Польща і великоруська демократія“ Драгоманів критично обговорює відношення поодиноких груп російської демократії до українського питання і прийшов до висновку, що серед тої демократії переважають супроти України централістичні тенденції і „обрусительне“ наставлення. Симпатії Драгоманова схилилися одиноко і лише в бік Бакуніна, котрого становище в питанні України узнав Драгоманів най-

можливішим для Українців. Якеж становище було до цієї справи Бакуніна? Драгоманів пише, що Бакунін на зборах „Союза Мира і Свободи“ в Берні (в Швейцарії) в 1868. р. сказав таке: „Україна, повставша проти Польщі в половині XVII. ст., зробила велику помилку, бо прийняла покровительство царя“. В дальшій тягу своєї промови, як пише Драгоманів, сказав Бакунін:

„Українське населення Білоруси, Литви і Галичини зединиться, з ким хоче. Мені вдається, що більш вірним і бажаним булоб, щоби вони утворили з „Малоросією“ віддільну національну федерацію, незалежну від Великоросії і Польщі“.

Про Бакуніна Драгоманів каже, що він заслужив на подяку, як предтеча партії, котра одна може бути названа дійсно інтернаціональною. На жаль, така російська партія не появилася і недаром відтак найпослідовніший учень Драгоманова Михайло Пазлик написав по смерті Драгоманова те, що є логічним висновком думок учителя, а саме, що даремні були сподівання на російську національну демократію, та що українська національність може бути роз-

БІБЛІОТЕКА

УКРАЇНИ

в'язане лише власними силами через відділення України від Росії.

Стільки про мнине „русофільство“ Драгоманова, яке фальшиво приписують йому клерикали й „націоналісти“.

Який був „анархізм“ Драгоманова?

Про „анархізм“ Драгоманова можна мати різні думки. Треба ствердити згідно з правдою, що учення Драгоманова про політичний анархізм серед українських соціалістів на прийнялося. Однак не можна Драгоманову закидати одночасно політичне русофільство*) і політичний анархізм, бо це є дві ідеї, які у Драгоманова себе виключають. Коли брати анархізм Драгоманова навіть в такому значінні, як це хоче Др. Чехович, то є знищення всякої державної влади, то такий анархізм неминуче мусів провадити до ви-

*) що до культурного, то це інша тема, котру при нагоді порушимо і викажемо, що теж в тому напрямку вороги „Драгоманівщина“ допускаються брехні.

зволення України з московської влади, яка панувала над Україною кнутом і темнотою. Справжній політичний „анархізм“ Драгоманова є докладно означений в його програмі в женеvській „Громаді“ в той спосіб: „повна самостійність для вільної спілки (федерації) громад на всій Україні“. Господарський „анархізм“ Драгоманова зясований тамже так:

„Щоб усі сили природи і струменти, що потрібні для здобутку корисних людям річей, себто: земля, вода з усім, що в них є, машини й фабрики і т. п. були просто в руках товариств і громад хліборобських і робітницьких і щоб люди не мусіли продавати свою працю в найми панам та багатилям, а робили просто на себе“.

Чи не є це найправдивіша суть кооперації, про котру тепер стільки говорить? Чи не є слушність по стороні тов. Коберського? Ця програма Драгоманова є одночасно суттю Драгоманівського соціалізму, котрий є властиво головною точкою обстрілу „Драгоманівщини“, замаскованого всякими найординарнішими брехнями про „русофільство“ Драгоманова.

Драгоманів не був безбожником.

Щодо „безбожництва“ Драгоманова, то про це можна писати окрему студію. Драгоманів спеціально цікавився історією релігійних вірувань і в тім напрямі визначився як науковий фахівець. Вислідом його студій була популярна праця на українській мові „Рай і поступ“, досі ще незрівнана як зразок популяризації науки. Др. Чехович називає ту працю „демагогією“, але від того вона на своїй вартості нічого не втратить. „Рай і поступ“ не порушує питання існування Бога, а лише повстання біблійного оповідання про рай. Друга популярна праця Драгоманова „Віра і громадські справи“ взагалі релігійних тем не порушує.

В справах віри Драгоманів перейшов велику еволюцію і про це повинен знати кождий, хто береться писати на ту тему. Зі свого початкового індеферентизму (рівнодушності) до питання існування Бога, Драгоманів чимраз виразніше переходив до погляду, що Бог

існує. Про цю справу відбувалася між Драгомановом і Павликом виміна думок в їх кореспонденції, в якій Драгоманів заявляється проти безбожності. В останніх роках свого життя Драгоманів прямо пропагував протестантську віру, написав книжочки про баптистів і про Вікліфа та проектував дальші праці про протестантські рухи. Він навідував контакт, особистий і письменний, з представниками англійської церкви і дуже живо інтересувався перекладом євангелія на українську мову. Мав він бажання створити українську протестантську церкву в Галичині і навіть уложив був для неї статут, котрий складався з таких 6 пунктів:

1. Віруємо в Бога, створителя світу і людей.

2. Признаємо посланців божих, котрі, як Ісус Христос, навчали людей любити одні одних, як самого себе.

3. Шануємо всяку віру з усяким обрядом, коли вони ведуть людей до любови, а не до противного.

4. Обіцяємо жити поміж себе як брати і сестри, і тим приміром, а також сло-

вом навертати людей усяких вір до нашого братства.

5. Три братчики, зібравшись до купи, можуть уложити собі громаду, котра має рішати про всякі свої справи і змовлятись у тих справах з другими громадами.

6. Всі громади братчиків з руською мовою вмовляються про справи свого руського братства.

Варто, щоби наші клєрикали вивчили на память той статут, а особливо його третій пункт. Тоді булоб між українським народом менше роздору й кирині, а більше загального добра для цілого народу.

Накінець заувага: Коли Др. Чехович так „щиро“ заінтересувався політичним і культурно-національним світоглядом Драгоманова, то чи не ліпше булоб, щоби він зачав від студій над історією національної, культурної і політичної думки українського клєру, так уніятського як теж православного, по цей бік і по той бік Збруча. Тоді яснішою буде для нього роля Драгоманова в новітній історії України, а також зрозумілим стане, чому ще нині

„Драгоманівщина“ є так дуже актуальною і ще довгі-довгі роки буде живою, доказом чого є теперішні напасти на Драгоманова і заливання його величніх думок повінню фальшу і облуди.

Читайте такі книжки

1. З ІСТОРІЇ РОЗДОРУ. За-
мітки до історії релігійної бо-
ротьби в нутрі України в 16.
і 17 віках. Написав Р. Літопи-
сець. Ціна 20 гр.

2. МОСКВОФІЛЬСТВО. Його
батьки й діти. Написав М. Ми-
колаєвич. — Ціна 20 гр. (З цієї
книжки можна переконатися
на історичних документах, що
батьком москвофільства є у
Галичині грек-кат. клер).

**3. СЕРЕД ТЕМНОЇ НОЧІ ГУ-
ЛЯЮТР БІСИ.** Історія бороть-
би клеру зі світськими панами
за владу над народом, — Ціна
20 грошів.

Знаєте, що найстаршим і найліпшим для села часописом, який виховує, освічує і організує всіх українських працюючих людей є

людей є

ГРОМАДСЬКИЙ ГОЛОС

Громадський Голос з а л о ж и л и основоположники українського соціалістичного руху Іван Франко і Михайло Павлик ще в 1895 р. □ Громадський Голос, це випробований, старий приятель українського селянства, який за 40 літ праці виказав ділом, скільки світла й правди вносить він у селянську хату. □ Громадський Голос подає найвірніше події на всіх українських землях. □ Громадський Голос боронить права всього українського працюючого народу через весь час непохитно. □ Громадський Голос подає постійно та приступно для кожного господарські і правничі поради. □ Громадський Голос учить, як треба боронити й здобувати українському селянству й робітництву свої права.

Адреса: Громадський Голос
Львів, вул. Міцкевича ч. 7.

Передплата 2.20 зол. у чвертьрік, 4 зол. за пів року, 8 зол. за один рік. Чековеkonto ПКО. 151.520 або 500.950.

ЛІНА

3-00

A 584941

Передплачуйте і поширюйте

ОДИНОКИЙ ЧАСОПИС МОЛОДІ!

Від січня 1932 р. виходить у Львові
місячний часопис м о л о д і ц. н.

„КАМЕНЯРІ“

„КАМЕНЯРІ“ — об'єднують біля себе всю
свідому українську молодь, яка до них
дописує про своє життя.

„КАМЕНЯРІ“ — містять історичні повісті,
оповідання, вірші, загальні уваги про на-
родне життя; поради для самоосвітників,
про громадянське виховання, про спорт
і руханку; цікаві умові гри і забави, до-
писи про працю молоді в товариствах.

„КАМЕНЯРІ“ це одинокий часопис молоді.
Старші мають багато своїх часописів,
діти мають також кілька. Лише молодь
має цей одинокий свій часопис. Тому всі
товариства і кооперативи повинні його
передплачувати для своїх молодих членів.

ПЕРЕДПЛАТА:

в краю виносить лише 2 зол. на цілий рік,
а 1 зол. за піврік. За границею пів доляра
в рік. Адреса Редакції: „КАМЕНЯРІ“, Львів,
вул. Міцкевича 7. Число почт. чека 500.901.